

Татар халык авыз иҗаты

**ИДЕЛЬ БУЕ ТАТАРЛАРНӘКӘ
ЯЛКЫНЛЫ БИЗӘКЛЯРЕ**

**ОГНЕННЫЕ УЗОРЫ
ПОВОЛЖСКИХ ТАТАР**

- Тел дигән дәрья бар,
- Төбөндә энже-мәржән бар,
- Белгәннәр чумып алыр,
- Белмәгәннәр коры калыр.

- Татар халык ижатының жанрларының төрләре түбәндәгечә:
- 1) Эпик жанрлар: әкиятләр, риваятьләр, легендалар, героик эпос-дастаннар, мәзәкләр.
- 2) Лирик жанрлар: йола җырлары, лирик җырлар, уен-бию җырлары, такмаklar, мөнәҗәтләр.
- 3) Лиро-эпик жанрлар: бәетләр, тарихи җырлар, мәхәббәт яки көнкүреш дастаннары.
- 4) Драма башлангычы белән үрелгән иҗат төрләре: йола поэзиясе, халык уеннары һәм уен-бию җырлары, балалар фольклоры.

Әкиятләр

Әкият – халық ижатының бик борынғы жанры, шул ук вакытта ул фантастик әсәр.

Бүгенге көндә бу жанр киң кулланыла. Бала карында хатын-кызлар сабыйларына әкиятләр сөйлиләр. Һәр гаиләдә балалар йоклар алдыннан әкиятләр сөйләтә. Мәктәп яшендә, балалар бакчаларында әкиятләрне сәхнәләштерү һаман да дәвам итә.

табышмаклар

- Табышмак ул – предмет яки күренешне читләтеп, кин итеп сурәтләүгә корылган һәм тыңлаучылардан шуның нәрсә булуын эзләүгә исәп ителгән образлы, үзенчәлекле башваткыч.
- Әлеге жанр, яңа шартларга ярашып, бүген дә яшәвен дәвам итә .

- * Ул булса, көн була.
Ул булмаса, төн була.
(Кояш)
- * Өй башына утырган,
Жир йөзен нуры белән тутырган
(Кояш)

Мәзәкләр

- «Мәзәк» төшенчәсе күп кенә халыклар теленә, шул исәптән русларга да грек теленнән кергән. «Анекдот» дигән жанр атамасына туры килә. Хәзерге татар фольклор фәнендә дә нәкъ шул мәгънә. Хәзерге вакытта мәзәкләр күпчелек радиода кулланыла.

- Кечкенә Наил бик начар укый: көн саен я икеле, я өчле генә алып кайта.

Әнисе, улын оялтмакчы булып:

- Әнә күр әле: Фәнис гел бишлегә генә укый.

Фәнистән үрнәк ал! – дип тора икән.

Беркөн Наил мәктәптән бик шатланып, авызын ерып кайта икән.

Әнисе, гажәпләнеп:

- И, улым, күреп торам: бүген бишле алдың, шулай бит?

- Юк, әни, Фәнис икеле алды! – дигән малай.

Жырлар

- Бер генә булса да жыр белмәгән һәм бер тапкыр да жырлап карамаган кеше бар микән бу дөньяда? Мөгаен, юктыр. Чөнки жыр – сәнгатьнең киң таралган һәм яратып башкарыла торган төре. Ул кешене гомере буена озата бара: кайгы-хәсрәттә дә, шатлык-куанычта да.
- Жырларның туу тарихы ерак үткәнгә барып тоташа. Күп гасырлар элек, әле дөньяда беренче китаплар гына түгел, ә беренче язу ысуллары барлыкка килгәнче үк, кешеләр жырны да, шул жыр ритмына башкарыла торган биюләргә дә белгәннәр.
- Татар халык жырлары, гадәттә, дүрт төркемгә бүлп күзәтелә:
 - 1. Йола һәм уен-бию жырлары.
 - 2. Тарихи жырлар.
 - 3. Лирик озын жырлар.
 - 4. Кыска жырлар.

- Бөек шагыйребез Г.Тукайның: “Халык зур ул, көчле ул, бөек ул, шагыйрь ул, әдип ул”, – дигән сүзләренә тагын бер кат ышандым. Күп гасырлар дәвамында тупланып килгән гүзәл әсәрләр әдипнең алтын сүзләрен раслый.
- Хәзерге елларда татар халык ижаты онытылмаган. Мәктәптә дә, балалар бакчасында да, төрле бәйрәмнәрдә дә, ижатта да без шушы гүзәл жәүһәрләрдән еш файдаланабыз.